

ION LUCA CARAGIALE ȘI UNIVERSUL MUZICII

Vasile SECRIERU,
preot

*Muzica este o revelație mult mai înaltă
decât orice înțelepciune și orice filozofie.*

Muzica a fost pentru I. L. Caragiale un refugiu, dar și o forță generatoare de idei. A fost muzica care l-a însoțit toată viața. Neavând studii în acest domeniu, scriitorul român a dat dovadă de niște capacități și înclinații deosebite pentru muzică, în special pentru cea clasică și de cameră. Muzica s-a împletit cu însăși viața marelui dramaturg. Caragiale se întreba adeseori: „Dar e oare un mijloc mai puternic ca să ne scăpăm de toată haotica năvălire a lumii întregi în bietul nostru suflet, decât divina muzică? – vagă și vastă ca și lumea, ca și aceasta nepătrunsă și fără alt înțeles decât înțelesul cel mare și singurul –

Ludwig van Beethoven armonia ...”. Muzica a fost cea care i-a alinat inima și l-a întărit sufletește, făcându-l să înfrunte toate greutățile vieții.

Ion Luca Caragiale a avut mai puțină simpatie pentru literatură decât pentru muzică. Pentru el muzica se sfârșea cu Ludwig van Beethoven și mai înflorea odată izolată în „nebunul” de Frantz Schumann. Înzestrat cu o extra-ordinară ureche muzicală, Caragi-ale, care era lipsit de orice cultură muzicală specială, cunoștea la perfect simfoniile, sonatele lui Beethoven, lucrările lui Mozart precum și pe „părintele” Haydn. Atunci când asculta o muzică bună, obrazul lui expresiv și veșnic mișcător se imobiliza într-o

expresie luminoasă și ochii îi sclipeau de lacrimi. Apoi, când muzica înceta, vorbea cu verva entuziastă care-l caracteriza – despre muzica ce-i vibra încă în remniscentele sonore în suflet.

Un împătimit al muzicii simfonice, Caragiale mergea uneori la concert și la Berlin, în perioada cât a locuit aici, dar a preferat concertele ținute la sala Gewandhaus din Leipzig. Venea aici să asculte pe „boierul” sau „babacul” – Beethoven: „Am auzit acu *Ouvertura din Egmont* – binecuvântată. Tot boierul rămîne” (Cartea poștală, 25 iunie 1906); „De subț sala Bluthner; după un concert, am onoare să vă declar că Simfonia IV a babacului este, orice s-ar zice și orice s-ar face, una minune ne-ntrecută”. (Cartea poștală, 17 decembrie 1909). Aici era poate orchestra cea mai strălucită din acele timpuri, dirijată de Nikisch, unul din cei mai renumiți dirijori ai epocii. A îndrăgît foarte mult și muzica lui Bach – „moșul”, Mozart, Scarlatti, Haydn, Offenbach, Haendel, Gluck, Grieg. Fredona mereu, cu o desăvârșită acuratețe, fragmentele îndrăgite. În timpul concertelor, entuziasmul său devenea zgomotos („Mă, superbă e!”), spre indignarea celor din jur. Când însă programul de la Gewandhaus anunța Chopin, Saint-Saens, Ceaikovski și alți „moderni”, se abținea; mergea până acolo, încât, ducându-se totuși la Leipzig, ședea în timpul concertului la masa lui de la Sackenhof și-l aștepta pe Zarifopol

aflat în sala de concert.

Se interesa uneori dacă nu se pregătea cumva, la Gewandhaus, „un Beethoven exclusiv”. În una din zile Paul Zarifopol i-a comunicat lui Caragiale despre aviz dintr-un ziar local, prin care se anunța descoperirea unei simfonii necunoscute de Beethoven. Știrea era dată însă sub rezervă, cu o paternitate nedovedită. Caragiale s-a emoționat la primirea zvonului, interesându-se dacă partitura a fost publicată. O mărturie neașteptată de adâncă sensibilitate muzicală i s-a strecurat în minte: „Pariez că o să plângem amândoi când om auzi această a zecea minune”.

Ion Luca Caragiale era ferm convins că „nimic n-ar fi schimbat atât evoluția muzicii, decât dacă Mozart ar fi trăit mai mult. Aștia mari de tot, un Beethoven, un Mozart, sunt ca niște stânci enorme în cursul unui fluviu: silesc fluviul să-și schimbe direcția. Unul din ei să fi lipsit, și toată muzica de până azi ar fi fost alta. Ei! În finalul ăsta genial din *Don Juan* se aude ce schimbări nemaipomenite se pregăteau în capul lui Mozart. Aici răsună un dramatism care nu s-a mai auzit, un dramatism care are să străbată prin Beethoven până la Wagner. Dar dacă trăia Mozart, cine știe cum se dezvoltă nota asta dramatică?! Și atunci Wagner ar fi compus altfel, nu știu cum, dar altfel”. Nu a avut prea mare admirație pentru Wagner: „... a trebuit să vină „unu' mare”, Wagner, care

să schimbe muzica „pe potriva timpului”. Dar de câte ori auzea anumite părți din Wagner care i se păreau vulgare, se înfuria și îl făcea albie de porci. Îl scoteau din fire mai ales marșul lui nupțial din „Lohengrin”. „Să zici că-i muzică de bălci? Da de unde! Aia are hazul ei. La un „Weinrestaurant” le-ar fi rușine să cânte așa ceva. La un „Promenade Konzert”, asemenea. Dar poate în restaurante proaste să se potrivească. Și asta zicea dumnealui că e muzica viitorului! Halal să-i fie! Dacă-i vorba, mai bine îmi place Chopin!”. Căci Chopin era calul de bătaie al batjocurilor lui Caragiale”. Meloman sever, chiar cu excese de severitate (l-a comparat pe Chopin cu „un fierăstrău circular brevetat”), Caragiale nu s-a arătat indulgent față de muzica lui Donizetti și mai ales cu opera intrată în repertoriul permanent al flașnetelor.

Marele dramaturg îl considera pe Peters „un artist în adevăratul înțeles al cuvântului, un artist conștiincios, capabil și pasionat de arta lui”, menționând perioada de regres a orchestrei Wachmann, dar și un cuvânt de recunoaștere: „Nu e însă mai puțin adevărat că datorim *noi amatorii* mult, foarte mult, neobositului Wachmann, care, cu sacrificii mari la început și cu puține foloase mai târziu, a dat publicului bucureștean *mărețele lucrări ale măștrilor clasici*. Și Wachmann are drept să fie mândru de acestea”.

Reputatul sociolog român, Dimitrie Gusti, preciza că I. L. Caragiale a fost un împătimit și profund înțelegător al muzicii beethoveniene în special, și al muzicii în general (în schimb, nu a avut nici un interes pentru plastică). Mai mult, a fost neîntrecut și original comentator al simfoniilor și sonatelor lui Beethoven. Dacă ar fi avut alături de el un stenograf să consemneze aceste elocvente comentarii ale lui Caragiale, desigur că literatura muzicală universală asupra creației lui Beethoven ar fi numărat, poate, cea mai impresionantă operă a ei.

În ultimii ani ai vieții sale, „Simfonia a 4-a” de Beethoven devenise preferata lui. Îngâna adesea pasaje din ea și vorbea cu mult entuziasm de toate părțile ei, dar mai ales de prima parte. Tot în această perioadă a fost încântat de muzica lui Brahms, despre care afirma că este un „Beethovenel”.

Caragiale l-a avut ca prieten și pe neîntrecutul pianist Anghel Dimitriu, profesor la Conservator, botezat de Caragiale „maestrul Metronomide”, făcând aluzie la originea greacă a acestuia și la profesia lui de muzicant. „Cum începea Dimitriu să cânte, Caragiale ieșea în prag și, după câteva ezitări, mergea într-acolo, lăsându-și lucrul și cedând pasiunii lui pentru muzică. Venea să-l asculte pe „papa Haydn”. Se emoționa la fiecare bucată, glasul lui devenea cald și vorba vibrantă”.

În privința dragostei de muzică, Dimitriu se potrivea cu

Caragiale, care avea un simț muzical și mai accentuat. Adeseori cântau împreună arii din opere. În una din zile, înaintea dejunului, „i-am găsit în picioare cântând „Caro nome” din „Rigoletto”. Când au ajuns la agilitățile de la sfârșitul bucății, Anghel s-a oprit, în vreme ce Caragiale fluiera cu o justete de tonuri și cu cadență perfectă. Anghel îl privea răsând și apoi întorcându-se către mine: „Tot mai bună ureche are nebunul”, iar după o pauză și ca un comentariu al melodiei „Caro nome”: „Ce suavitate de simțire!” – „Ce fior de codană!”, adăogă Caragiale”. Era într-adevăr pentru Caragiale o mare sărbătoare cântecul magistral la pian al lui Anghel Dimitriu, în fața căruia se așeza cu atenție încordată, ascultând cu religiozitate și comentând din când în când muzica prin elogi fierbinți, care culminau astfel: „Asta-i, doctore, tata Beethoven”.

Uvertura la „Flautul fermecat” l-a făcut pe Caragiale să declare: „Zici că o minune nu ține decât trei zile. De patruzeci de ani auz uvertura asta și astăzi mi s-a părut mai minune ca oricând!”. Odaia de lucru a locuinței sale din Berlin era împodobită cu portretele lui Beethoven, în diverse ipostaze, unele alegorice: tânăr, om matur; reproduceri de tablouri: titanul plimbându-se prin pădure, cu mâinile încleștate la spate; stând pe un morman de frunze – toate acestea creând impresia unui mic muzeu (sanctuar), întru cinstirea distinsului compozitor.

Unul din cei mai apropiați prieteni ai săi a fost criticul literar Paul Zarifopol, care, în perioada când Caragiale s-a aflat la Berlin, locuia în Leipzig. Ambii erau pasionați de sublimul muzicii. Pianist amator, Zarifopol improviza, gusta și cunoștea muzica. Cei doi se puteau consulta nu numai în probleme de literatură, ci și de muzică. Obsedat într-un rând de o gravotă, pe care o fluiera ziua întreagă, fără a-și aminti compozitorul, Caragiale i-a scris lui Zarifopol. „Să fie Haendel, ori Gluck, ori Scarlatti? Înclina mai mult spre cel dintâi și a fost satisfăcut văzându-se confirmat”. Datorită prietenului din Leipzig, Caragiale a avut posibilitatea de a frecventa cu regularitate concertele simfonice de la Gewandhaus. Zarifopol îi procura biletele, îi reținea odaia la Sachsenhof, hotelul preferat.

Caragiale împreună cu Zarifopol au cercetat cu evlavie, în pelerinaj la Bonn, muzeul beethovenian. Deși Paul Zarifopol era un mai bun cunoscător al muzicii, i se întâmpla deseori să ceară lui Caragiale, deslușiri asupra unui autor cântat în afară de program și să obțină cu exactitate răspunsul dorit. Caragiale nu a cântat la nici un instrument muzical, nu descifra, dar avea o ureche muzicală foarte rafinată și intona toate ariile, de la marșuri la simfonii. Când se afla între ascultători, își transpunea impresiile muzicale (cu deosebire despre Beethoven) dintre cele mai originale. Profesorul acad. G. Țițeica relatează că-l

auzise pe Caragiale vorbind un ceas întreg despre tehnica și substanța simfoniilor beethoveniene, impresionându-i pe toți cei ce-l ascultau. Cu excepția complexului geniu muzical al „preafericitului Ludwig”, cum îl numea pe Beethoven, Caragiale enunța însă, și referitor la muzică, un ideal artistic de claritate și substanțialitate: „Multă aplecare aș avea pentru ceva la clavier, în bună căldurică – ceva de papa Joseph (Haydn). Tot la el mi-e gândul din zilele trecute. Că, drept să-ți spun, multe lucruri bune mi-ar fi plăcut și mie, ca oricărui muritor pe lumea asta, însă niciunul mai mult ca vorba pe deasupra limpede, dar adîncă la înțelese”.

Correspondența întreținută între Caragiale și Zarifopol, în perioada 1905-1912, contribuie la cunoașterea amănunțită a posibilităților și preferințelor muzicale ale marelui dramaturg, care a fost un mare autodidact muzical. Și-a transportat pianul la Berlin, cultivând cunoștințe cu compatrioții muzicali, precum soții Dimitriu, tânărul Barozzi, maestrul Nottara, Paul Zarifopol, Cella Delavrancea, fiica scriitorului Barbu Delavrancea.

Ion Luca Caragiale aprecia că „artele nu se pot dezvolta decât acolo unde sînt amatori adevărați care pot plăti. Statul nepersonal nu poate fi amator de artă, și pentru aceea, oricît ar cheltui, nu ar putea face niciun serviciu artelor, cel mult ar putea pomăni persoane pretinse, cu mai puțină

sau mai multă dreptate, artiști. Scurt. Vreți să faceți să se dezvolte teatrul și muzica în țara noastră, retrageți mîna statului de deasupra lor. Să trăiască ce poate trăi; să nu susțineți artificial ce n-are nicio putere de viață proprie, împiedicînd prin aceasta dezvoltarea adevărată a elementelor vitale de artă, multe-puține, de care dispune în acest moment țara noastră”.

Marele dramaturg nu avea dreptate atunci când susținea că românii le lipsea „... aplecarea la muzică. Românii sunt în genere anti-muzicali”. El n-a avut o părere prea bună nici despre conservatoriile românești care „n-au putut să dea niciun talent mare sau o pleiadă de talente. Aceste instituții erau niște „fabrici din care ies: 1) profesori și profesoare de muzică vocală pentru școlile secundare ori de piano pentru *demoazele*; 2) cântăreți lirici pentru biserică și 3) paracliseri curioși pentru operă – pardon! Pentru „Academia națională de muzică” ... Am uitat mai produc și câteva elemente, mai mult sau mai puțin convenabile, pentru orchestrele de birturi, cafenele și berării – aceștia în genere nu români”. Compozitorii Ștefănescu și Enescu erau „mari talente”, dar care „nu sunt produși de școala noastră”.

Pentru Caragiale talentul constituia un dar de la Dumnezeu, dat nouă, oamenilor, de către o mamă: „Femeie, tu făptura mea umilă, - zice Atotțiitorul, - iată că am milă de tine și-ți trimit ție sfântul meu duh, și vei naște

prunc spre cinstea ta și slava neamului vostru; căci eu am vrut prin tine să arăt oamenilor încă odată dragostea mea pentru ei și nemărginita mea putere binefăcătoare ... și fiul tău se va chema Ludvig van Beethoven!”.

Un executant virtuos, în opinia lui Caragiale, nu putea să existe fără un instrument perfect condiționat ca structură și ca acordare în toate sensurile „nu va putea da mai nimic în mâna unui executant nedibaciu.

Un Paganini e foarte încurcat cu o vioară de la Moși, și un Stradivarius rămâne ca o vioară de la Moși dacă a picat în mâinile unui ageamiu. Un Stradivarius în mâna lui Paganini – iată norocul, și fapta norocului în artă se numește minune ...”.

Pentru autorul *Noaptea furtunoasă* cariera cântărețului era frumoasă și nobilă, doar că el nu putea „lăsa nici o urmă vădită a talentului său, decât doar atestările contemporanilor. Dar pot acestea să ne dea impresia ce ne-o producea chiar talentul cântărețului; a murit? Nu lasă în urmă-i decât o vagă suvenire. Așa e cântărețul, așa actorul, tot așa orice executant instrumental.

Și poate tocmai pentru că sunt așa de ingrate după moarte aceste cariere, ele sunt așa de în-

coronate de glorie și de răsplătă materială în viață: e o dreaptă compensare pe care publicul le-o dă instinctiv”.

Caragiale a tratat problemele de muzică cu competența și experiența unui versat specialist. Rămâne mai presus de orice îndoială că în timpul șederii sale în Germania, el și-a aprofundat cunoștințele sale de muzică. Sporirea sensibilității muzicale i-a datorat-o, în mare parte, distinsului critic literar român Paul Zari-fopol.

Aflând despre trecerea lui Caragiale la cele veșnice, poetul transilvănean, Octavian Goga, scria cu multă durere în suflet: „... prin moartea lui Caragiale s-a deschis o prăpastie, s-a făcut un gol în natură, ca de-o perturbație cosmică. Cu cât va trece vremea, va crește tot mai mult silueta lui și vom rămânea totdeauna vrăjiți de farmecul celui mai luminat creier românesc”.

Ion Luca Caragiale rămâne un deschizător de drumuri în cultura românească, iar măreția sa operă va constitui în viitor o sursă nesecată de lumină și înțelepciune pentru toate generațiile. Genialitatea lui Caragiale nu va putea fi atinsă de nimeni niciodată.

BIBLIOGRAFIE

1. *Amintiri despre Caragiale*, București, Ed. Minerva, 1972.
2. Bujor, Paul. *Amintiri de A. Vlahuță și I.L. Caragiale*, București, Ed. Cartea Românească, 1938.
3. Caragiale, Ion Luca. *Despre lume, artă și neamul românesc*, București, Ed. Humanitas, 1994.
4. Idem. *Opere: Articole politice și cronici dramatice*, vol. 5, București, Ed. Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol 2”, 1938.
5. Idem. *Opere: Notițe critice, literatură și versuri*, vol. 4, București, Ed. Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol 2”, 1938.
6. Idem. *Opere: Nuvele, povestiri, amintiri, parodii, varia*, vol. 3, București, Ed. Pentru literatură, 1962.
7. Idem. *Publicistică și corespondență*, București, Ed. „Grai și Suflet-Cultura Națională”, 1999.
8. Cioculescu, Șerban. *Caragialiana*, București, Ed. Eminescu, 1987.
9. Idem. *Viața lui I.L. Caragiale*, Chișinău, Ed. Hyperion, 1992.
10. Gusti, Dimitrie. *Opere*, vol. V: *Fragmente autobiografice*. Autosociologia unei vieți 1880-1955, București, Ed. Republicii Socialiste România, 1971.
11. I.L. *Caragiale în conștiința contemporanilor săi*, București, Ed. Minerva, 1990.
12. Iosifescu, Silvian. *Dimensiuni caragialiene*, București, Ed. Eminescu, 1972.
13. *Magazin bibliologic*, nr. 1-2, 2002, P. 95-101.
14. Petrașcu, N. *Anghel Demetriescu*, București, Tipografia „Bucovina” J.E. Torouțiu, S. a.
15. Roman, Ion. *Caragiale*, București, Ed. Tineretului, 1964.

25 decembrie, 2006